

Openingstoespraak ‘Debat Godsargument’**VU Faculteit der Wijsbegeerte****11 April 2012**

Emanuel Rutten

Goedemiddag. Laat ik beginnen met studievereniging Icarus en mijn promotor Rene van Woudenberg te bedanken voor de organisatie van deze middag. Ook dank ik de heren Wisse, Decock en Grube voor hun bereidheid vandaag op mijn argument te willen reageren. In wat volgt zal ik drie dingen doen. Allereerst zeg ik iets over de plaats van het argument in mijn promotieonderzoek. Dit is van belang voor een goed begrip van de rol die het argument speelt in het geheel van argumenten voor het bestaan van God. Daarna presenteert ik het argument zelf, en ik sluit af met een besprekking van enkele objecties.

Goed, als promovendus onderzoekt ik rationele argumenten voor het bestaan van een eerste oorzaak van de werkelijkheid. Nu hebben veel filosofen de wereld herleid tot een ‘eerste beginsel’ dat geldt als de grond van de wereld. Presocraten zoals Anaximander noemen de oorsprong van de wereld ‘het apeiron’, Plato en de neo-platonisten spreken over ‘het ene’, en Aristoteles heeft het over de ‘arche geneseos’. Monotheïsten spreken over God en Duitse idealisten zoals Fichte, Schelling en Hegel noemen de wereldgrond ‘het absolute’, terwijl vitalisten zoals Schopenhauer de oerbron aanduiden als ‘de wil’. Zij

allen menen dus dat er in laatste instantie ‘iets’ moet zijn waarin de wereld gegrond is, ‘iets’ waarop alles wat bestaat uiteindelijk teruggaat.

Nu is het voor ons mensen inderdaad lastig, ik zou haast zeggen onmogelijk, om ons een wereld zonder ultieme grond voor te stellen. Wij kunnen haast niet anders dan denken dat de wereld teruggaat op een fundamenteel principe, welke het antwoord vormt op de vraag waarom er überhaupt iets is en niet veeleer niets. Een wereld waarin alles wat bestaat voor haar bestaan afhankelijk is van iets anders betreft namelijk een grondeloze in ‘het niets’ wegzinkende multipliciteit van louter contingenties, hetgeen voor ons intuïtief absurd lijkt. Daarom zijn wij als mensen prima facie gerechtvaardigd om te denken dat er een oorsprong van de wereld is, een ‘metaphysical ultimate’. Er moet ten slotte een onvoorwaardelijke grond van alles zijn, ook al hebben wij op voorhand geen idee wat de aard van deze grond is.

Los van bovenstaande overwegingen, waarin ik vooral een beroep doe op de intuïtie, laat ik in mijn promotieonderzoek zien dat er ook goede rationele discursive argumenten zijn voor het bestaan van een eerste oorzaak. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan bepaalde hedendaagse Leibniziaanse kosmologische argumenten, of aan het klassieke Kalam argument. Op deze argumenten zal ik nu echter niet ingaan.

De vraag is vervolgens of wij in staat zijn wat meer te zeggen over de aard van de eerste oorzaak. In feite staan hier twee grote wereldsystemen tegenover elkaar. Volgens het ene gaat alles terug op onbewuste materie of informatie. Volgens het andere is alles

voortgekomen uit bewuste geest. Zelf ben ik van mening dat de wereldgrond een bewustzijn is. Niet materie, maar geest, vormt de grond van het zijn. In het laatste gedeelte van het laatste hoofdstuk van mijn dissertatie werk ik drie argumenten uit voor de claim dat de zijnsgrond inderdaad een subject is in plaats van een object, een bewust persoon in plaats van een levenloos ding. De grond van de wereld, de arche, zo betoog ik aldaar, is geen onpersoonlijk iets, maar een persoonlijk iemand.

Het argument van vandaag betreft één van deze drie argumenten. Het bestaat uit twee premissen en één conclusie. Eerst drie opmerkingen vooraf. Het argument is geen bewijs. Bewijzen doen we in de wiskunde, niet in de filosofie. Wat het argument doet, indien succesvol, is theïsme als wereldbeeld waarschijnlijker maken dan daarvoor. Verder heeft het argument betrekking op elk mogelijk subject dat in staat is tot kennis. Het gaat dus niet noodzakelijk alleen over menselijk weten. Bovendien hebben de premissen van het argument betrekking op een Cartesiaanse notie van kennis. Een subject S kent propositie p indien p waar is en indien S zich met betrekking tot p in een ideale epistemische situatie bevindt. Dit laatste wil zeggen dat p voor S zelf-evident of niet-corrigeerbaar is.

Welnu, de eerste premissie luidt, voor een gegeven propositie p als volgt: “Indien het metafysisch onmogelijk is om te weten dat p , dan is p noodzakelijk onwaar”. Of anders gezegd: wat mogelijk waar is, is ook mogelijk kenbaar. Deze claim lijkt niet onredelijk. Immers, indien een gegeven propositie p mogelijk waar is, dus waar in één of meerdere mogelijke werelden, dan lijkt er eveneens een mogelijke wereld voorstellbaar waarin één of ander subject ook daadwerkelijk weet dat p waar is. Kortom, als geen enkel subject in

geen enkele mogelijke wereld, dus niet in de actuele wereld, noch in gelijksoortige werelden, noch in iets andere werelden, noch in radicaal afwijkende werelden, kan weten dat p waar is, dan lijkt de meest voor de hand liggende grond hiervoor te zijn dat p zelf eenvoudigweg niet waar kan zijn. De basis intuïtie achter de eerste premissie is de eeuwenoude idee dat de wereld uiteindelijk intelligibel is. Dit lijkt inderdaad een voorwaarde voor metafysica en theoretische fysica als zodanig. Waarom zouden we ons immers overgeven aan een zoektocht naar het ‘metafysisch ultieme’ indien we het niet op z’n minst plausibel zouden achten dat de wereld mogelijk kenbaar is, dat een uiteindelijke ‘theorie van alles’ in ieder geval in beginsel mogelijk is.

De tweede premissie luidt dat het onmogelijk is te weten dat God niet bestaat. Ook dit lijkt geen onredelijke premissie. God wordt hier begrepen als persoonlijke eerste oorzaak (‘Personal First Cause’). Dat het inderdaad metafysisch onmogelijk is om te weten dat God niet bestaat volgt uit de volgende redenering. Er zijn vier kandidaten voor de wijze waarop iemand zou kunnen weten dat God niet bestaat. De eerste is te laten zien dat het begrip God contradictoir is. Er is echter op geen enkele wijze een logische tegenspraak af te leiden uit de idee van een persoonlijke eerste oorzaak. De tweede is het hebben van de intuïtie dat God niet bestaat. Echter, de uitspraak dat God niet bestaat is zeker niet zelf-evident. De derde manier is niet-corrigerbare empirische ervaring. Dit is echter ook niet mogelijk omdat we middels empirische ervaring, hoe dwingend en verstrekgend ook, nooit kunnen uitsluiten dat God bestaat. De vierde manier betreft een onfeilbare getuigenis. Echter, geen enkele getuige, hoe betrouwbaar ook, kan iemand in een zekere

positie brengen ten aanzien van het niet bestaan van God. Kortom, het is inderdaad onmogelijk om te weten dat God niet bestaat.

Uit beide premissen, dus enerzijds ‘alles wat mogelijk waar is, is mogelijk kenbaar’, en anderzijds ‘Het is onmogelijk te weten dat God niet bestaat’, volgt deductief de conclusie dat God bestaat in alle mogelijke werelden. God bestaat dus metafysisch noodzakelijk.

Tot slot enkele objecties tegen het argument. Men zou allereerst kunnen tegenwerpen dat het ook onmogelijk is te weten dat God bestaat. Maar dan volgt uit de eerste premisse van het argument dat het noodzakelijk onwaar is dat God bestaat, zodat het argument faalt. Het is echter niet onmogelijk te weten dat God bestaat. Beschouw immers een mogelijke wereld waarin God bestaat. In deze wereld bestaat er wel degelijk een subject dat weet dat God bestaat, namelijk God zelf. Het is dus niet onmogelijk te weten dat God bestaat.

Volgens een tweede objectie faalt het argument omdat, indien het argument correct zou zijn, eveneens zou volgen dat bijvoorbeeld eenhoorns, superman, het vliegende spaghetti monster of vliegende theepotten noodzakelijk bestaan, hetgeen absurd is. Neem het vliegende spaghetti monster. Uitgaande van een Cartesiaanse notie van kennis is het, aldus de objectie, onmogelijk te weten dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat. Geen enkel subject kan namelijk uitsluiten dat er zich niet toch ergens een vliegend spaghetti monster bevindt. Maar dan volgt uit de eerste premisse van het argument dat het vliegende spaghetti monster noodzakelijk bestaat, hetgeen zoals gezegd absurd is. Echter, het is helemaal niet onmogelijk te weten dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat.

Beschouw namelijk een mogelijke wereld waarin God bestaat en waarin God besluit niets te scheppen, of waarin God besluit exact één causaal inert object te scheppen ongelijk aan een vliegend spaghetti monster. In deze mogelijke wereld is er wel degelijk een subject dat weet dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat, namelijk God zelf. Het is dus inderdaad helemaal niet onmogelijk om te weten dat het vliegende spaghetti monster niet bestaat. En daarom is ook deze tweede objectie niet adequaat. Hetzelfde geldt natuurlijk voor gelijksoortige objecties gebaseerd op de vermeende onkenbaarheid van het niet bestaan van eenhoorns, superman, vliegende theepotten, enzovoort.

Een derde objectie vangt aan met de vraag waarom wij de Cartesiaanse notie van kennis, waarop het argument betrekking heeft, eigenlijk zouden accepteren. Er zijn toch ook vele andere noties van kennis? Bovendien kunnen wij, uitgaande van een Cartesiaanse kennisnotie, nooit weten dat de eerste premissie waar is. Het punt is echter dat wij zelf helemaal geen Cartesianen hoeven te zijn om uitspraken *over* instanties van Cartesiaanse kennis te accepteren. Vergelijk dit met het klassieke schoonheidsideaal. Wij hoeven zelf het klassieke schoonheidsideaal niet te omarmen om uitspraken *over* dit ideaal te accepteren. En inderdaad, ik beweer helemaal niet dat wij Cartesiaans weten dat de eerste premissie waar is. Ik beweer slechts dat de eerste premissie plausibel is. In elk geval plausibeler dan de conclusie dat God metafysisch noodzakelijk bestaat, en dat is voldoende voor het argument.

Als vierde objectie kan men trachten onkenbare proposities te formuleren die mogelijk waar zijn, zoals “*p* en niemand weet dat *p*” of “Er zijn geen kenbare proposities”. Zulke

tegenvoorbeelden kunnen echter vermeden worden door uit te gaan van een iets zwakkere formulering van de eerste premissie van het argument. Laat een K-wereld een mogelijke wereld zijn waarin ten minste één propositie gekend wordt. Laat verder een c-propositie een propositie zijn die een bepaalde *concrete* stand van zaken affirmeert dan wel ontketnt. De zwakkere formulering van de eerste premissie, waarmee zoals gezegd de hierboven genoemde en andere soortgelijke tegenvoorbeelden vermeden worden, luidt dan als volgt: “Indien p een c-propositie is die waar is in tenminste één K-wereld, dan is p kenbaar”.

Goed, in mijn artikel bespreek ik nog meer objecties, maar voor nu laat ik het hierbij. Ik dank u voor uw aandacht.